

Saksutredning

Arkivreferanse: 2021/2505-3

Saksbehandler: Harald Aulie

Sakens gang

Saksnummer	Møtedato	Utvalg
2021/69	15.12.2021	Kommunestyret

Uttale til Inntektsutvalget for jordbruket

Saken gjelder

Regjeringen satte den 13.08.2021 ned et ekspertutvalg som skal vurdere grunnlag og forutsetninger for å sammenligne næringsinntekter i jordbruket med lønnsinntekter for arbeidstakere. Landbrukskontoret har spurt Lesja og Lesjaskog bondelag og Dovre bondelag om de ønsker å gi uttale til utvalget. Innen saksfristen for Lesja er det kun Lesja og Lesjaskog bondelag som har gitt uttale.

Bakgrunn

Landbruket er viktig for kommunene Lesja og Dovre. Det er derfor stor interesse knyttet til inntektsutviklingen i jordbruket. Det siste året har det pågått en debatt om de tallene for inntekt i jordbruket, som jordbruksoppjøret er basert på, er riktige. Dagens modell for beregning av inntekter i jordbruket er basert på en modell fra 1990 tallet. Siden den gang har mange ting i jordbruket endret seg. For å få et oppdatert grunnlag for å beregne inntektene i jordbruket satte regjeringen den 13.08.2021 ned et utvalg som skulle gå igjennom inntektsberegningen i jordbruket for å skaffe et mest mulig riktig grunnlag for sammenligning av inntekter i jordbruket med lønn for arbeidstakere. Nedenfor gjengis utvalgets mandat.

"Mandatet til et slikt utvalg bør være å drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere."

Utvalget har 9 deltakere og skal legge fram sin utredning innen 01.07.2022. Leder for utvalget er professor ved institutt for samfunnsøkonomi ved Norges Handelshøyskole i Bergen, Ole Honningdal Grytten. Øvrige medlemmer er: Jon Olaf Olaussen, Ann Lisbeth Brathaug, Leif Forsell, Irena Kustec, Håvard Bjørgen, Eli Reistad, Olaf Godli og Siri Voll Dombu.

Nedenfor gjengis uttalen fra Lesja og Lesjaskog bondelag i sin helhet:

Innspel til inntektsutvalget for jordbruket.

Bakgrunn:

I årets jordbruksforhandlingar vart det sett ned eit utval som skal vurdere totalalkylen i jordbruket, og sjå på grunnlagstala for jordbrukarens inntekt. Totalkylen er eit sektorrekneskap, og skal sjå på alle inntekter og utgifter knytta til næringsdrifta i jordbruket.

I mandatet står kulepunktet:

- Drøfte og klargjøre prinsipper og metoder, samt muligheter og begrensninger, for måling av inntekter for jordbruket som sektor og for bønder som private næringsdrivende, samt grunnlag og forutsetninger for sammenligning av næringsinntekter med lønn for arbeidstakere.

Lesja og Lesjaskog Bondelag meiner inntektsdannelsen i jordbruket skal følgja vanlige bedriftsøkonomiske prinsipp. I dag er resultatmålet «vederlag til arbeid og kapital», der lønn og kapitalgodgjerdse er slått saman til eit samlebegrep. Dette har siste året vorte definert som eit svært upresist resultatmål. Lesja og Lesjaskog Bondelag ber derfor om at resultatmålet vert splitta opp, og at «vederlag til arbeid» er talet som skal samanlignast med «lønn for arbeidstakere» som oppgitt i mandatet.

«vederlag til kapital» må, som alt anna næringsliv, definerast og gjevast ein forrenting. Dette er sidan all kapital har utgifter, og for å kunne investera i eigen gard, er jordbrukaren avhengig av å ha incentiv for å investera i eigen bedrift. Jordbruket utfører eit samfunnsoppdrag, gitt gjennom hovedavtalen for jordbruket. Det er konsesjonsbasert og regulert, gjennom mellom anna jordlova, bu-og driveplikt og stadig aukande krav frå staten og samfunnet ellers. Det fins eit anna marked som kan samanlignast, konsesjonsbasert og samfunnskritisk, nemleg straumnettet. Her har staten definert ei forrenting av totalkapital og egenkapital. Det er heilt naturleg for jordbruket å samanligne seg med dette, og forrenting av egenkapital kan naturleg følgje det nivået, definert av staten for begge næringar.

For inntektsberekning er det viktig å få gjort dette prinsipielt korrekt, og for å best mogleg samanlikne gardbrukarens inntekt med vanlige lønnsinntakarar ber Lesja og Lesjaskog Bondelag om at følgjande ting blir utreda:

- Leigutgifter til jord og mjølkekvote blir tatt ut frå totalalkylen. Når bonden effektiviserer så må hen leige stadig meir jord og kvote. Størstedelen av dette går til eigarar som ikkje lenger er aktive i landbruksnæringsa. Leigutgifter bør dermed reknast som utgift i totalalkylen
- Årsverk og timetal. Eit årsverk for ein vanleg arbeidstakar er 1695-1750 timar. For jordbruket er timetalet 1845 timar, ein forskjell på 95-150 timar. Dette utgjer minimum 5,8% forskjell på gardbrukaren kontra lønnsinntakarar. Når timetalet vart definert så var det fordelten av å bu på egen arbeidsplass som vog tungt, men i dagens mobile samfunn, der «alle» kan flytta nærare arbeidsstaden, utstrakt bruk av heimekontor og det faktum at bonden har døgnvakt, helgevakt osv, meiner ein at eit årsverk i jordbruket vert jamstilt timemessig ein vanleg lønnsinntakarar, 1695 timar.
- Gardbrukaren er sjølvstendig næringsdrivande og er avhengig av egen pensjonssparing. For lønnsinntakarar er OTP pr i dag på 2% obligatorisk. Skal gardbrukaren samanliknast med denne må utvalget sjå på om dette skal trekkast ut frå gardbrukarens inntektsberekning, då gardbrukaren sjølv er ansvarleg for eigen pensjonssparing. Dette ber ein om å få utreda.
- Ein stor del av utgiftene i jordbruket er i dag renteutgifter. Dette vert i dag berekna som realrente, altså faktiske renter fråtrekt verdiauke. Store delar av jordbruket er regulert, og kan ikkje ta ut gevinsten frå plussida i dette reknestykket, og verdiauken får ein kun realisert når ein går ut av næringsa. Ein ber om at det vert samanligna effektar av realrente vs faktisk rentenivå, og at forskjellane på desse to berekningane vert sett på, både historisk og i notid.
- Bondelaget ber om at det vert sett på inntektsgevinsten av jordbruksfrådraget samanligna med lønnsinntakarar sitt minstefrådrag. For å samanlikne med lønnsinntakarar er det mest naturleg å halde effekt av jordbruksfrådrag utanom resultatmålet, slik som effekten av minstefrådrag er utanom lønnsinntekten til lønnsinntakarar.

Inntektsutvalget må ha inntekta til den aktive, matproduserande bonde i fokus. Som den største næringa i Lesja kommune er det viktig at fokuset vert på den matproduserande bonde og hen sine inntekter knytta til samfunnsoppdraget å produsera mat. Inntektsutvalet skal sjå på inntektene til jordbruket, og difor må næringsinntekta i jordbruket ligga til grunn for utvalgets berekning.

Inntektene må kunne målast differensiert på produksjon, landsdel og storleik. I dag har ein driftsgranskingsbruk frå Nibio som dette målepunktet, i underkant av 1000 gardsbruk som sender inn timetal, rekneskap og bilag til Nibio, og desse vert samla i talseriar som dannar grunnlag for referansebruka. Referansebruka er pr dags dato einaste målepunkt for å sjå utslag på forskjellige driftsgreiner, storleikar og landsdelar. Det er svært kritisk at desse bruka representerar korrekte tal, både med omsyn på investeringar, vedlikehald og om bruka er tidleg eller seint i investeringsløpet. Dette vert enno meir kritisk i framtida, då næringa står framfor store investeringar for å tilpassa seg miljøkrav, dyrevelferd, lausdrift og andre statlege og samfunnsmessige krav. Ein ber difor inntektsutvalet om å kvalitetssikre at referansebruka representerar eit reelt gjennomsnitt av næringa dersom det skal vera målepunkt for gardbrukarens reelle inntektsnivå.

For Lesja og Lesjaskog Bondelag

Leiar, Arne Manger.

Vurdering

Siden det nåværende inntektsberegningssystemet i jordbruket ble utformet på 1990 tallet har strukturen i norsk landbruk endret seg betydelig. For at tallene i størst mulig grad skal gjenspeile situasjonen i Lesja og Dovre har vi valgt å ta utgangspunkt i SSB sine tall for det daværende Oppland fylke. Nedenfor er flere tabeller som viser utviklingstrender for landbruket i perioden 2010 fram til nå. Trendene som illustreres i disse tabellene har vart i flere tiår, men for å vise utviklingen har vi valgt å konsentrere oss om perioden fra 2010 fram til i dag.

Tabellen nedenfor viser antallet foretak med de forskjellige typene produksjon i gamle Oppland fylke:

	Jordbruksbedrifter										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
05 Oppland (-2019)											
I alt	5 153	5 060	4 970	4 875	4 782	4 641	4 521	4 451	4 327	4 271	0
Korn og oljevekstar	555	558	531	525	498	487	496	491	469	452	0
Øvrige jordbruksvekstar	1 101	1 079	1 088	1 007	1 006	908	783	751	685	720	0
Hagebruksvekstar	58	51	48	50	49	52	47	44	43	40	0
Storfe mjølkeproduksjon	1 111	1 056	1 024	990	936	904	921	875	855	811	0
Storfe kjøttproduksjon	521	538	543	560	531	546	580	597	585	597	0
Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon	275	276	233	212	219	215	158	166	144	154	0
Sau	970	970	956	953	945	949	969	950	960	923	0
Øvrige grovføretande dyr	279	263	290	297	303	296	281	283	298	300	0
Svin og fjørfe	111	112	109	124	130	128	120	129	118	114	0
Blanda produksjonar	172	157	148	157	165	156	166	165	170	160	0

Tabellen nedenfor viser antallet jordbruksbedrifter gamle Oppland fylke fordelt på størrelsen på dyrket mark som foretaket driver:

	Jordbruksbedrifter										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
05 Oppland (-2019)											
I alt	5 153	5 060	4 970	4 875	4 782	4 641	4 521	4 451	4 327	4 271	0
- 49 dekar	602	587	563	535	536	427	421	446	414	409	0
50 - 99 dekar	876	876	867	862	856	864	810	750	721	739	0
100 - 199 dekar	1 666	1 631	1 597	1 552	1 502	1 506	1 440	1 390	1 345	1 290	0
200 - 299 dekar	1 052	1 022	988	973	914	879	876	857	828	799	0
300 - 499 dekar	695	679	689	664	667	642	638	658	636	641	0
500 dekar og mer	262	265	266	289	307	323	336	350	383	393	0

Tabellen nedenfor viser samlet jordbruksareal i gamle Oppland fylke i samme perioden:

	Jordbruksareal i drift										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
05 Oppland (-2019)											
I alt	1 024 798	1 011 848	1 006 733	1 000 167	999 208	996 905	994 378	997 859	1 002 326	996 000	0

Tabellen nedenfor viser antallet husdyr per jordbruksbedrift i gamle Oppland fylke i samme periode

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	05 Oppland (-2019)										
Storfe i alt	54,7	56,2	58,5	59,5	60,7	62,4	64,3	65,3	64,8	66,3	0,0
Kyr i alt	20,5	21,0	21,9	22,5	22,9	23,7	24,3	24,9	25,2	25,4	0,0
Mjølkekyr	20,4	20,9	22,3	23,0	23,1	23,8	24,3	24,8	25,2	25,5	0,0
Ammekyr	15,8	16,5	16,6	16,9	17,6	18,3	19,4	19,7	19,8	19,8	0,0
Sauer over 1 år	69,2	70,3	69,7	72,5	71,8	73,4	75,7	76,6	78,2	75,3	0,0

Som tabellene viser har arealet i drift vært tilnærmet uendret mens antallet jordbruksforetak har gått ned. Resultatet av dette er at hvert foretak driver mer areal og har flere husdyr. For å få til dette har landbruket endret seg fra å være en arbeidsintensiv næring til å være en kapitalintensiv næring. Det har blitt investert betydelig i mer effektive maskiner, større fjøs og arbeidsbesparende teknologi som for eksempel melkeroboter. Store investeringer stiller store krav til inntjening og for å få til dette har løsningen ofte vært å øke produksjonsomfanget. Andelen leiekvote og leiejord har derfor økt betydelig siden dagens utregningsmodell ble vedtatt.

Hvilken betydning har disse endringene for inntektsberegningen i jordbruket?

Utgifter til leie av jord og kvote regnes ikke med som utgifter

Dagens modell for beregning av inntekt i jordbruket tar utgangspunkt i at bondens utgifter til leie av jord og kvote ikke regnes med som utgifter.

Etter hvert som jordbruksbedriftene har blitt større og færre har jordbruksbedriftenes omfang av leid jord og kvote økt mye. Tidlig på 1990 tallet var omfanget av jordleie såpass lavt at dette ikke utgjorde en utgift av betydning for de fleste jordbruksbedrifter. I dag har dette endret seg. Dersom utgifter til jord og kvoteleie regnes inn som en kostnad for gårdbrukeren vil dette utgjøre en betydelig reduksjon i reell inntekt i jordbruket. Mange av de som leier ut jord og kvote er ikke aktive i næringa lenger.

Dermed er dette penger som går ut av næringa. I mange områder med et aktivt landbruk har det også blitt økte priser på leie av jord og kvote de senere årene. Ifølge prisstatistikken på melkekvoter.no har prisen på melkekvoter nesten doblet seg i det gamle Oppland fra 7.65 kr per liter i 2010 til 15 kr per liter i 2020.

Avkastning av egenkapitalen:

Som nevnt har jordbruket har endret karakter de siste 30 årene fra å være arbeidsintensivt til å bli kapitalintensivt. Da dagens system for beregning av jordbruksinntekter ble fastsatt tidlig på 1990 tallet var landbruket langt mindre kapitalkrevende enn i dag. I dagens beregningsmodell blir avkastning av egenkapital og vederlag for arbeidsinnsatsen beregnet under ett.

I takt med at investeringene har økt har det fra mange hold kommet kritikk for at det ikke blir beregnet at det skal gis en rimelig avkastning på kapital investert i landbruket. Det knytter seg ofte betydelige investerte summer til den enkelte gård. Dersom det ikke beregnes inn at denne kapitalen skal ha en avkastning på linje med annen kapital som investeres i meningsfylte prosjekter i samfunnet så vil dette føre til at vederlaget for arbeidet blir lavere enn det som er riktig sett opp mot den risikoen bonden tar på seg ved å låne og investere.

Et årsverk i landbruket er 95 timer mer enn i industrien

I landbruket er et årsverk beregnet til 1845 timer, mens det i industrien er 1750 timer. Et årsverk i landbruket bør beregnes med likt timetall som for lønnstakere. De bøndene som har husdyr er alltid på vakt på en måte som andre lønnstakere ville ha blitt ekstra kompensert for. Og de fleste i jordbruket jobber helg, helligdager kveld og natt uten å motta noen ekstra kompensasjon for dette, slik lønsmottakere ville ha fått.

Oppsummering:

Spørsmålene som inntektsutvalget skal behandle er til dels ganske tekniske og det er ikke så lett for folk uten fagkompetanse i økonomi å forstå alle sammenhenger i det regnestykket som skal settes opp. Men det som betyr noe for folk i landbruksnæringen og samfunnet rundt er at inntektsutvalget finner en modell som viser inntektene i landbruket på en mest mulig realistisk måte som gjør det mulig å sammenligne inntektene i landbruket med andre yrkesgrupper. På den måten kan landbruket og staten forhandle med et utgangspunkt som alle parter er enige om. Det vil også bli mer tydelig for allmennheten hvordan økonomien i landbruket er til enhver tid.

Lesja og Dovre kommuner er kommuner hvor landbruket er viktig med tanke på sysselsetting og bosetting. For våre kommuner er det avgjørende for framtida at landbruket beholder en lønnsomhet som er god nok til å gjøre det attraktivt for unge mennesker å etablere seg i næringa og at de som allerede er i næringa finner det attraktivt å fortsette der. Et mer reelt tallgrunnlag som utvalget skal framskaffe er et viktig virkemiddel i så måte.

Dokumenter:

Mandat-inntektsutvalget.

Innstilling:

Lesja kommunestyre støtter saksframlegget med uttalen fra Lesja- og Lesjaskog bondelag om innspill til inntektsutvalget for jordbruket. Kommunestyret ber administrasjonen sende over saksframlegget som innspill til inntektsutvalget for jordbruket.

Vedtaket begrunnes med at landbruket er viktig for Lesja. Det er viktig for kommunens framtid at landbruket sikres en tilfredsstillende lønnsomhet slik at nye generasjoner velger å etablere seg i næringa, og at de som er i næringa velger å fortsette der.

Frank Westad
kommunedirektør

Kommunestyrets behandling av sak 69/2021 i møte den 15.12.2021:

Behandling

Innstillinga med Høyres tilleggsforslag enstemmig vedtatt.

Vedtak

Med heimel i plan- og bygningsloven §12-12 vert reguleringsplan Lorkverna [planID 05120145] godkjend med forvaltningsutvalget sitt **tillegg** til pkt. 3.2.3 Vern av kulturminne og kulturmiljø LNF-K-1 - LNF-K3, pkt. f): Lesja historielag er ansvarleg for vedlikehald av beitegjerdet.

Lesja Høyre, med Hanne Velure, foreslår flg. tillegg til innstillingen :

Lesja kommunestyre ber regjeringen igangsette arbeid for å redusere andelen av leiejord i norsk landbruk. Det må legges til rette for at norske bønder i størst mulig grad kan eie jordbruksarealet som inngår i driftsgrunnlaget. Dette vil gi økt forutsigbarhet og grunnlag for mer langsiktig satsing i jordbruket.